

Inkluderings balansekunst -mellom individ og fellesskap

Utdanningsforbundet Tromsø
22. November 2023

Marit Uthus, Institutt for lærerutdanning, NTNU

Inkludering er «..å gjøre det mulig for skoler å gi likeverdig opplæring til alle barn»

(UNESCO, 1994, s. iii)

MARIT UTHUS

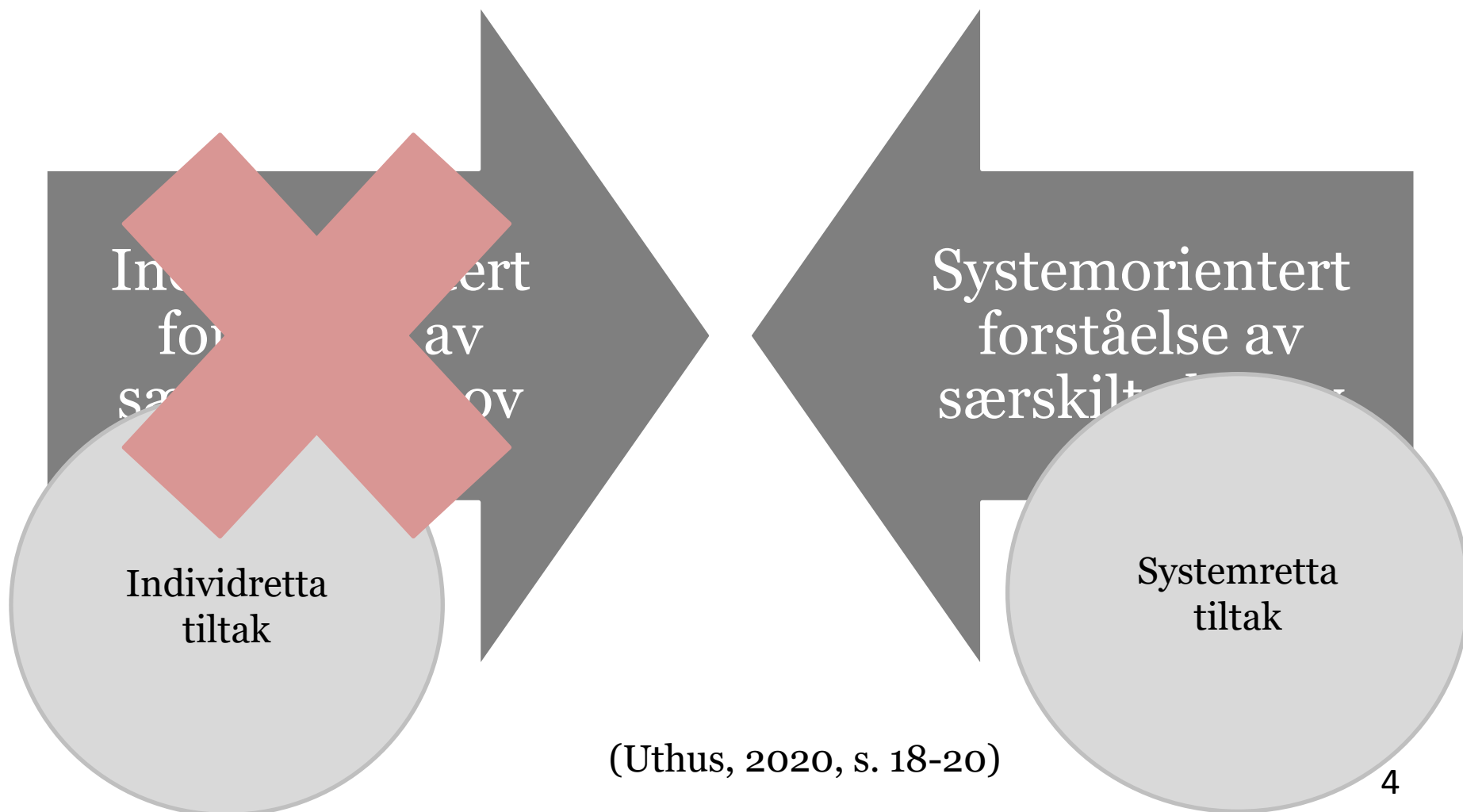
Spesialpedagogen
i en inkluderende skole

Mot nye mål og ny mening

 GYLDENDAL

1. **Statlige føringer – systemorientering**
2. Er det så enkelt?
3. Hva er realiteten i skolen?
4. Inkluderingsens balansekunst

Eleven med særskilte behov i en inkluderende skole

(Uthus, 2020, s. 18-20)

- Komplementærteorien (Bachmann og Haug, 2006)

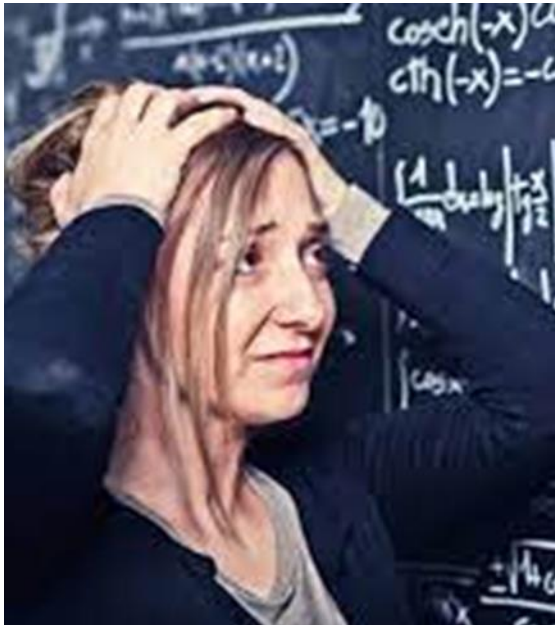
- Gjentakende kritikk av spesialundervisningen, den er individ og vanskeorientert og står i veien for inkludering
- Gjentatte forslag om å fjerne retten til spesialundervisning, ment å skulle tvinge frem mer inkluderende praksiser

§ 5-1, retten til spesialundervisning (ny opplæringslov: **individuell tilrettelagt opplæring**)

Elevar som ikkje har eller som ikkje kan få tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbodet, har rett til spesialundervisning.

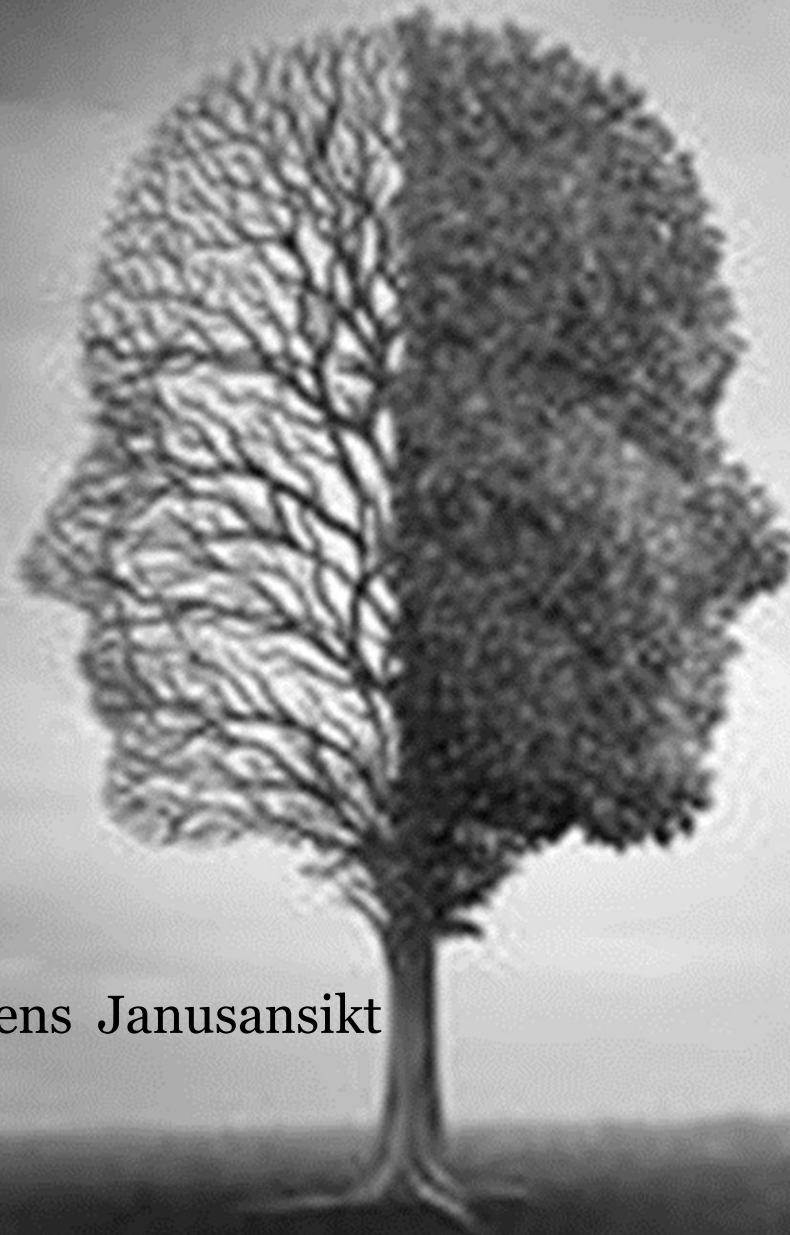
- Skolen må kartlegge hva **den ordinære opplæringen** består i
- Skolen må vurdere hva som vil være et **tilfredsstillende utbytte** av opplæringen, og om denne eleven får et tilfredsstillende utbytte

Som hovedregel er det læreren som skal gi individuelt tilrettelagt opplæring.

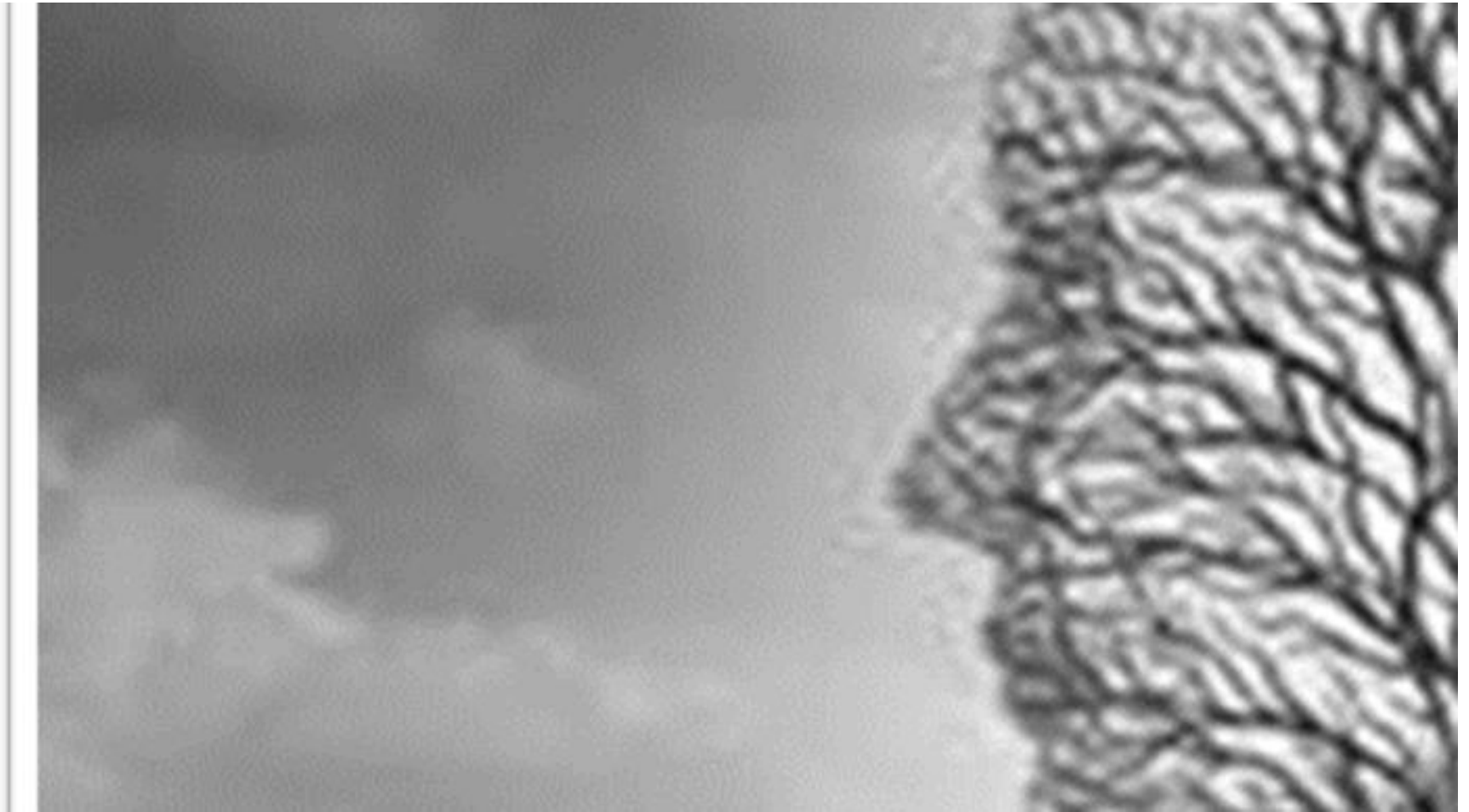
1. Statlige føringer – systemorientering
- 2. Er det så enkelt?**
3. Hva er realiteten i skolen?
4. Nye muligheter

Inkluderingens
Janusansikt

Spesialundervisningens Janusansikt

Det som blir godt

Berikelsesperspektivet

(Befring, 2012)

- Forskjellighet som positiv ressurs
- Alle har noe å bidra med
- Utvida livserfaringer
  - Å lære om seg selv i møte med det som er forskjellig
  - Å lære om andre, respektere andre og ta andres perspektiv

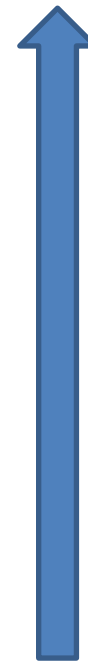
Jeg ser at de har glede av det, begge parter. De vanlige elevene lærer seg å omgås elever med et handicap på en HELT naturlig måte. For barn er ikke det noe spesielt! Det er en helt naturlig ting at eleven med et handicap er der. Det er veldig verdifullt! Jeg ser for meg de verste bøllene, de tøffe guttene, når jeg spør dem; "Vil dere være med Elise i dag?", "Ja, klart!", svarer de da.

Mulighetsperspektivet

1. Blinde elever som er integrert i fellesskolen har ført til ...
2. mer interaksjon og erfaring med elever med blindhet
3. økt trygghet og et mer nyansert syn på mulighetene til disse elevene
4. Større tiltro til deres muligheter i den ordinære undervisningen

Forfra igjen

(Ellehammer Andersen & Lambert, 1977, s. 122)

Jeg synes elever med særskilte behov hører hjemme i den inkluderende skolen, fordi jeg ser hvordan de profiterer på det. De blir trukket med. For eksempel, når hun med Downs syndrom bare er sammen med andre elever med Downs, så blir hun mye mer «DOWNS», som vi sier. For da blir hun liksom på deres nivå. Mens i klassen, der fungerer hun på et høyere nivå.

Det er jo klart at om du bare samler de som er på samme nivå, så blir det liksom ingen drivkraft.

Skoleutviklingsperspektivet

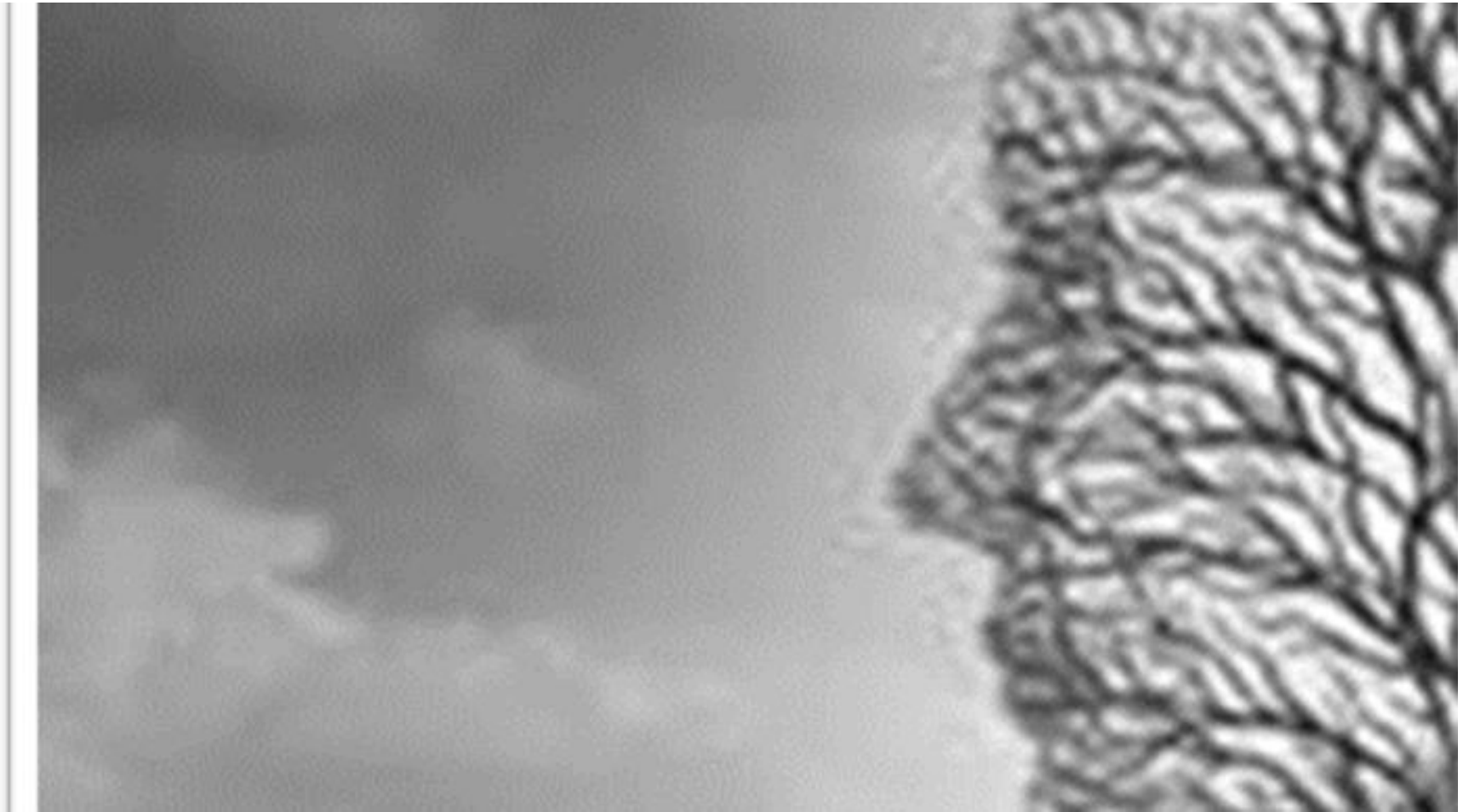
Inkludering som en prosess....

En inkluderende skole går aktivt inn for å vedlikeholde egne inkluderingspraksiser. Inkludering er ikke en statisk praksis

Jeg tenker på det hele tiden: Hva er det som knytter eleven til de andre? Dette bruker jeg til å styrke hans deltakelse i undervisningen. Jeg er en bro..

Det som blir godt

A black and white photograph of a landscape. On the left side, there is a dense, dark forest. The right side of the image shows a body of water, possibly a lake or a wide river, with a hazy, mountainous background. The overall tone is somber and atmospheric.

Det som blir vondt

Tanken om at den verste formen for stigmatisering er at man skal ta disse elevene ut av klassen, at det er straffbart og stigmatiserende og gud vet hva... Jeg vet ikke jeg... Jeg tenker at den verste formen for stigmatisering er at disse elevene må være klassen for enhver pris. Da ser jo ALLE at de ikke makter å være der.

Jeg synes det er naivt å snakke om stempling. Det er ikke det å bli tatt ut av et klasserom som gjør eleven annerledes: eleven ER annerledes – om det gjelder mestring, eller ting han gjør, eller faglig og på alle måter! Og DET er vanskelig å endre på. Eleven vet det aller best sjøl! Og de andre elevene vet det. Det er sånn det ER!»

Sosial sammenligning (Festinger, 1954)

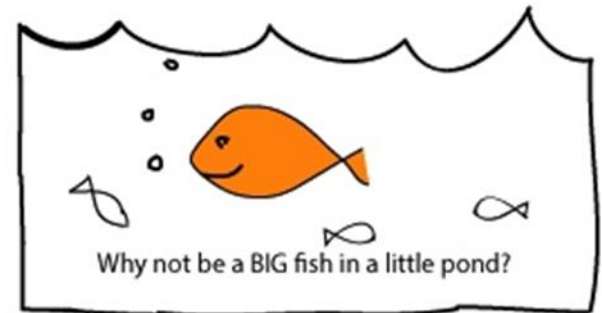
Referanserammeteori – elevenes sammenligning av akademiske evner

(Marsh, 1987, Marsh & Hau, 2003)

En teori som er klart og systematisk bekreftet i forskningen

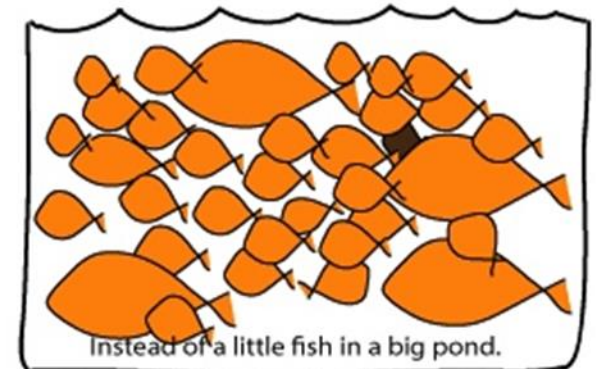
I fagene opplever de sin egen tilkortkommenhet i forhold til de andre. Med økende alder opplever de mer og mer utilstrekkeligheten i forhold til de andre.

- Det er det relative prestasjonsnivået innenfor klassens ramme som er av betydning for elevenes faglige selvoppfatning

- ”Big-fish-little pond-effekten»

(Marsh, 1987, Marsh & Hau, 2003)

Den segregerte gruppen fungerer godt for henne. Da er hun glad og lykkelig, for da får hun vist det som hun står for, i forhold til de andre. Så er hun ikke en outsider, for der har de sine minus de andre også.

Jo eldre elevene blir, jo bedre trives de i spesialtilbud fordi de opplever å komme mer positivt ut i sammenligning med sine medelever

(Dyssegaard, Larsen og Tiftikçis, 2013)

Sosial bytteteori

(Frederickson & Furnham, 2001; Thibaut & Kelley, 1959)

- Hva er elevens faglige status i gruppa?
- Medelevers holdninger til elevsamarbeid formes deretter

Horisontale relasjoner

(Thibaut & Kelley, 1959; Hartup, 1989)

Mennesket har (også) behov for å være i relasjoner der samspillet oppleves likestilt og jevnbyrdig.

- Identitet
- Integritet
- Selvrespekt

*I spesialskolen har de det godt fordi de har noen
å være sammen med, som er tilnærmet lik.*

«Vennskap bygger på
spontanitet mellom mennesker
som deler mål, interesser,
verdier og måter å betrakte
verden på»

(Jenkinson, 1997)

- Faglig utbytte kan være positivt
- Sosiale og emosjonelle utfordringer
- Holdningene fra medelever er nøytrale eller negative

(Boer, Pijl & Minnaert, 2012; Bossaert, Colpin, Pijl & Petry, 2013; Dessementet, Bless & Morin, 2012; Kalambouka, Farrell, Dyson & Kaplan, 2007; Ruijs & Peetsma, 2009; Pijl, Frostad & Flem, 2008; Pijl, Skaalvik & Skaalvik, 2010)

Det som blir vondt

Er inkludering i ordinær opplæring bra for alle elever, alltid?

- Kommer an på
  - Hvem du spør
  - Hvilke behov og forutsetninger de har
  - Kvaliteten på tilbudet, både i ordinær opplæring og i segregerte tiltak
- Vanskelig å forske på
  - Hva ville elevenes utbytte vært i et segregert tiltak?

Positive funn om inkludering i ordinær opplæring

(Dyssegaard et al., 2013; Kermit, Tharaldsteen, Haugen & Wendelborg, 2014; Wendelborg & Kvello, 2010)

Funn som bekrefter at inkludering ikke har enkle svar

(Bossaert et al., 2015; Frostad, Mjaavatn & Pijl, 2011; Marsh og Hau 2003; Marsh og Parker 1984; Pijl et al., 2010; Uthus, 2014, 2017)

1. De statlige føringene – systemorientering
2. Er det så enkelt?
- 3. Hva er realiteten i skolen?**
4. Nye muligheter

Hvordan står det så til med elevene med særskilte behov i dagens skole?

Over 1 million skoletimer til de svakeste elevene ble sporløst borte

Ingen vet om de 50.000 elevene som skal få spesialundervisning faktisk får det de har rett på. Nå krever barneombudet og en pedagogikkprofessor endring.

22.02.2023

En venninne som er lærer om samarbeidet med rektor (26/8-2023)

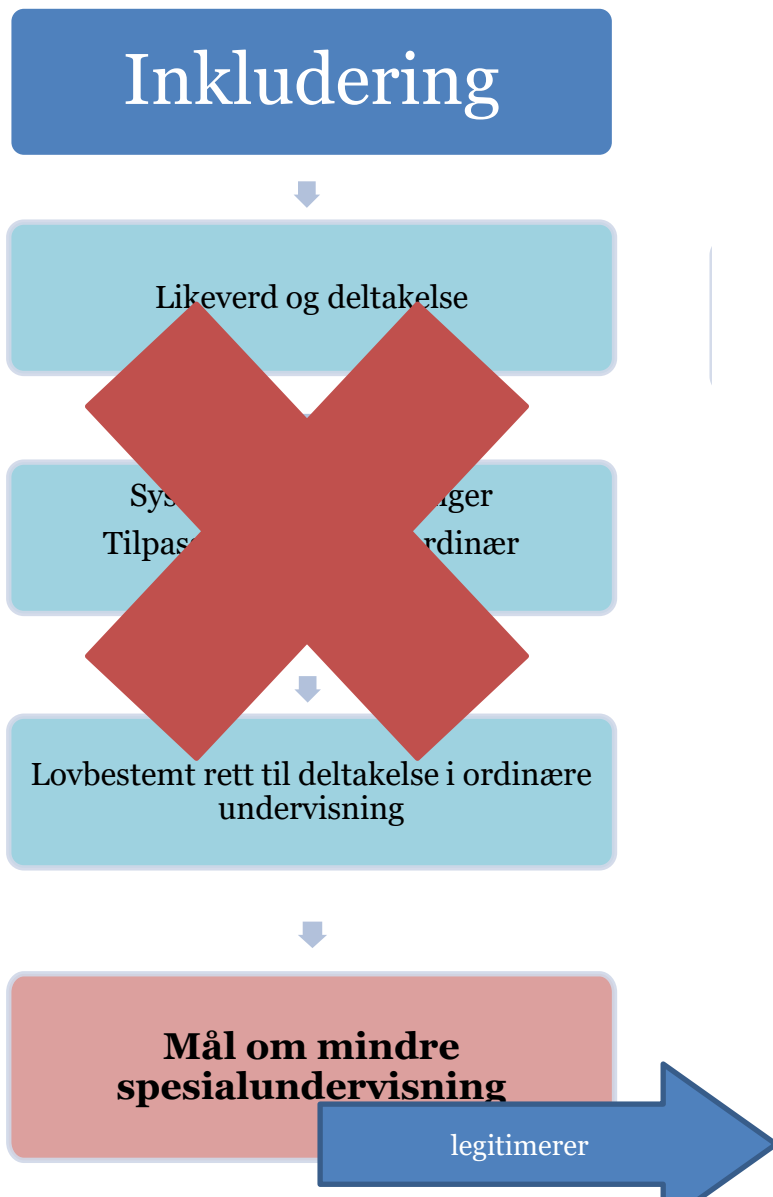
Min rektor er veldig opptatt av at spesialundervisning skal foregå inne i klasserommet. Det jeg har prøvd å forklare henne er at mine to elever på 4 trinn, sitter mye inne i klasserommet og opplever null mestring. De blir

utrygg av det. Uansett hvor mye kontaktlærer eller faglærere prøver å tilrettelegge.

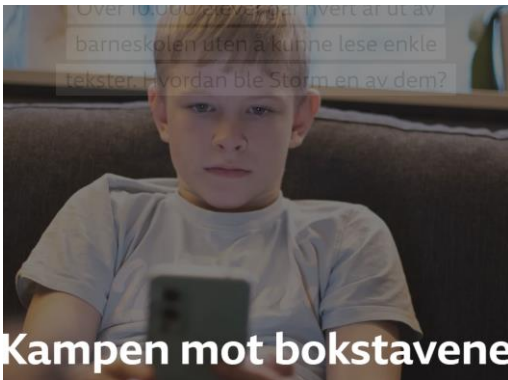
En tidligere lærerstudent om samarbeidet med PPT-rådgiver (25/8-2023)

Men har sagt til rektor at jeg aldri skal ha en samtale alene med henne. Så direktekontakt får hun ha med rektor. Jeg sitter ikke å ser på at barn blir ødelagt fordi hun mener alle skal i klasse

Skolen som verdikontekst

Storm har dysleksi men fikk ikke spesialundervisning før på 7. trinn

Kampen mot bokstavene

22.02.2023

Foreldrene synes ofte sønnen virker frustrert når han kommer hjem fra skolen. Leksene har nærmest blitt en daglig kamp.

Likevel er det ingen som trykker på alarmknappen. Den som må utløses for at et barn skal få ekstra lærehjelp gjennom spesialundervisning. Da får eleven en lovfestet rett på hjelp, og kommunen kan ikke velge det bort for eksempel ved å skylde på pengemangel.

Fjerdeklassingen vet fortsatt ikke navnet på det han sliter med. Men det heter dysleksi, og mer enn 5 prosent av befolkningen har det samme.

Elevmangfold?

Dysleksi

Blindhet

Ervervet hjerneskade

Traumer

Hørselshemming

Dyskalkuli

ADHD

Generelle lærevansker

Språkvansker

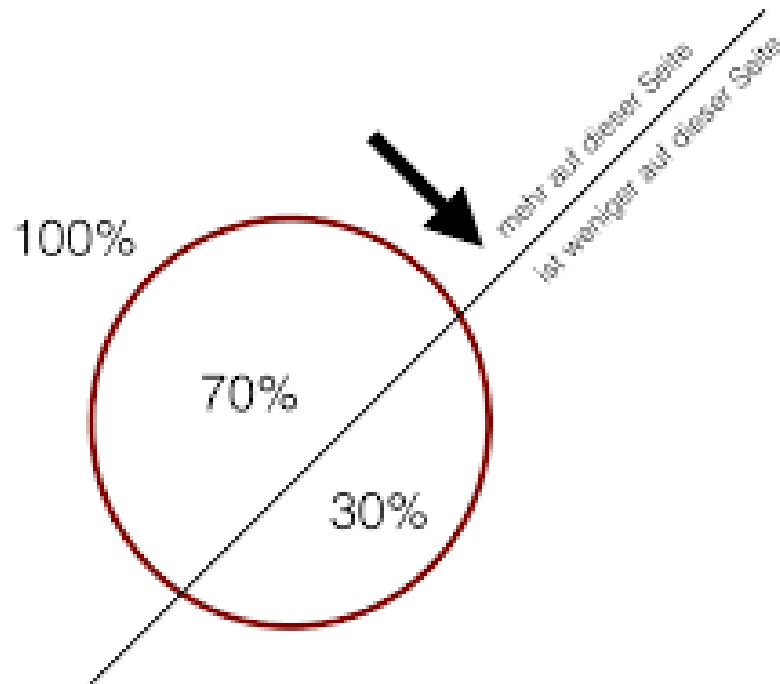
Talevansker

Autisme

Celebral parese

Sjeldne syndrom

+++++

Det systemretta mistaket

Spesialundervisning i skolen - et nullsumspill?

Som at jo mindre spesialundervisning – jo mer inkludering?

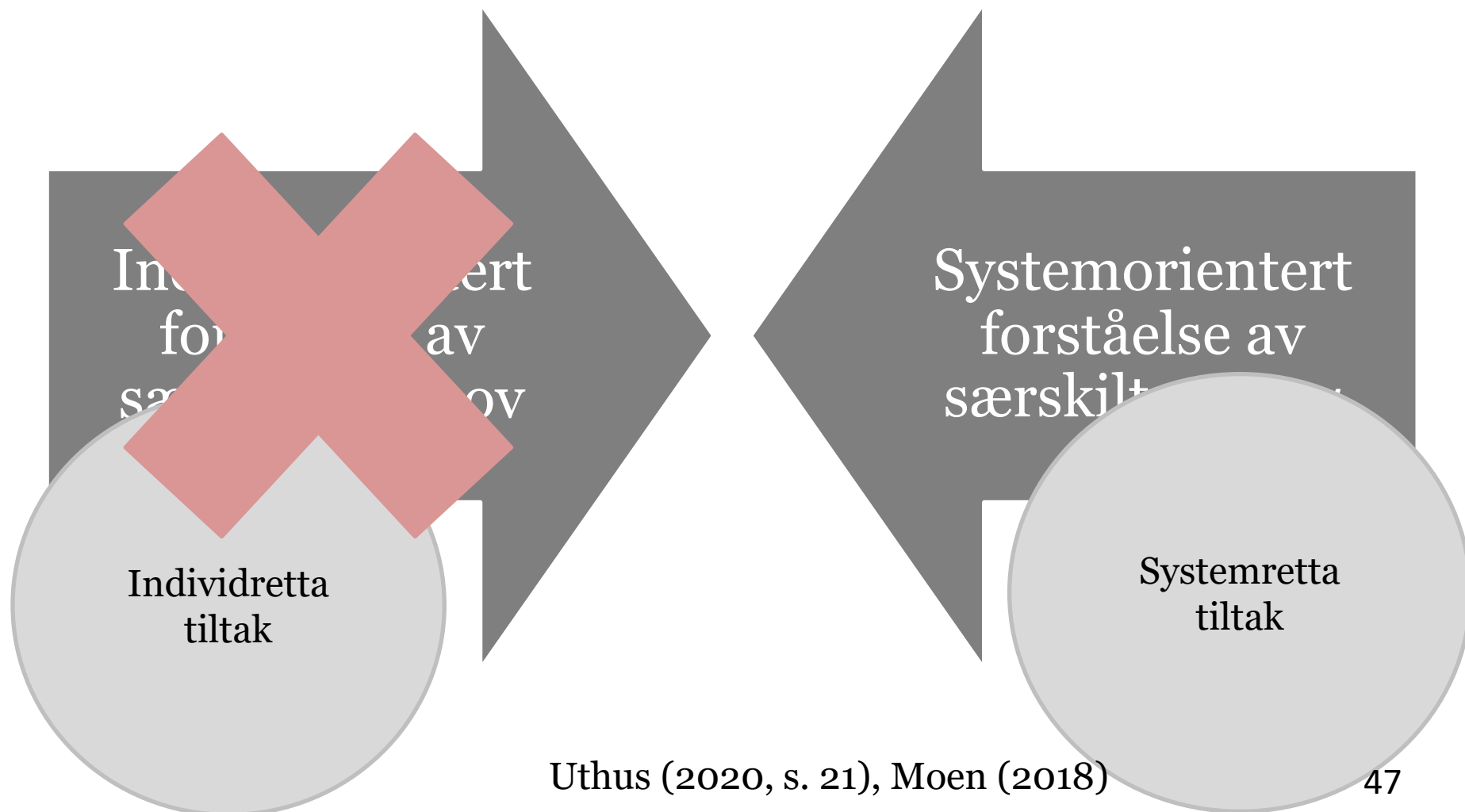
Bokstavelig talt...

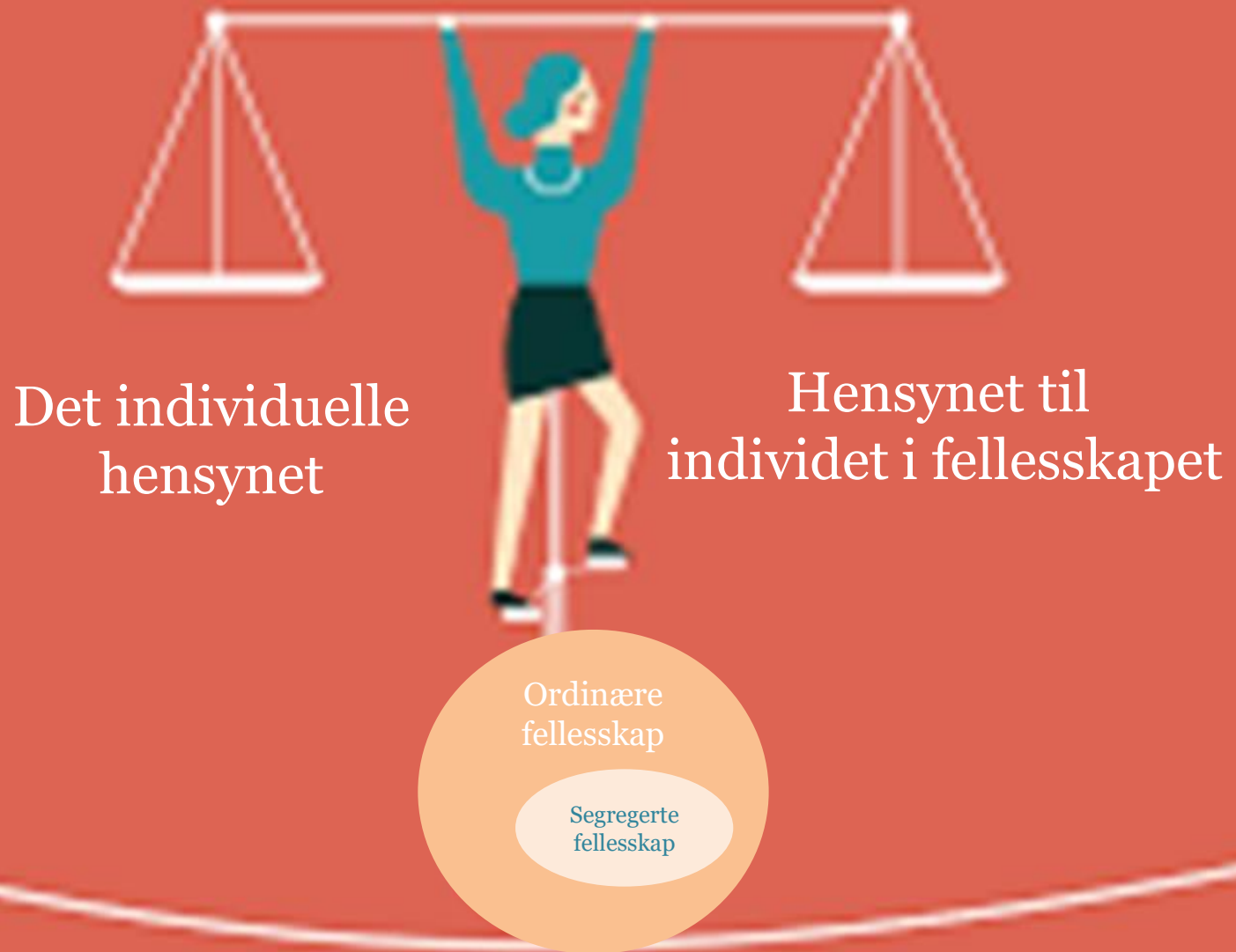
individerorientering
spesialundervisning

1. Statlige føringene – systemorientering
2. Er det så enkelt?
3. Hva er realiteten i skolen?
4. **Nye muligheter**

Mot nye helhetlige perspektiver

Inkluderingens balansekunst

Spesialpedagogikken og spesialpedagogen som ressurs

Spesialundervisningen
kan faktisk være inkluderende

Kompetansepakke om inkluderende praksis

Elevers – og foreldrenes medvirkning i skolens inkluderingsarbeid

Slik Qvortrup (2012) beskriver,

“...inclusion must be identified and practiced
on the students' own terms”

På tide å myndiggjøre elever og foreldre

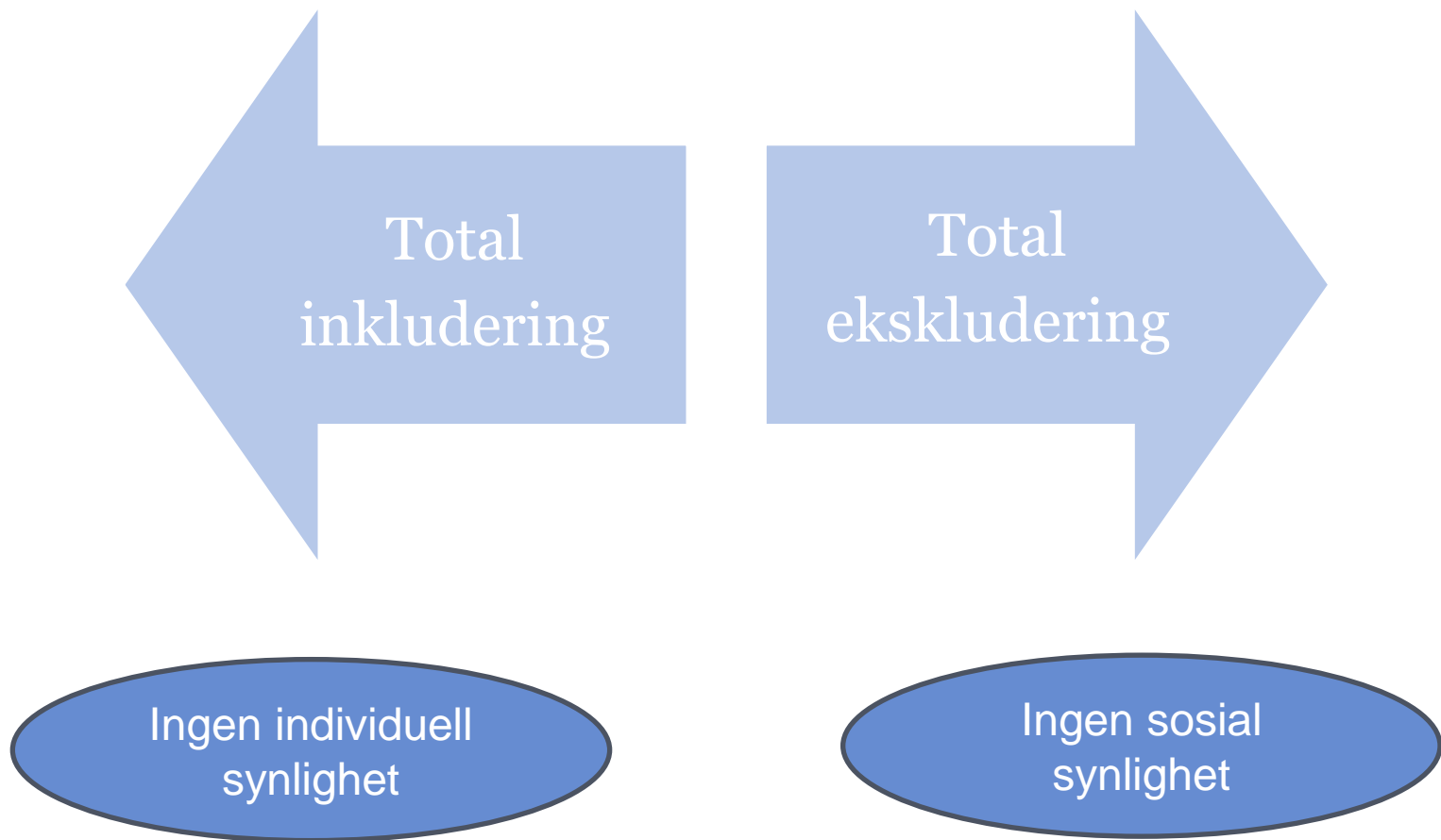

La oss løfte det unike, droppe integrering

Brit Nora Walstad, mor

«Han vil kunne finne læring, venner og fred.»

(Qvortrup og Qvortrup, 2018)

Inkludering som en overbevisning i oss selv, en indre forpliktelse og en god vilje

(UNESCO, 1004)

«Jeg ønsker meg at rektorene i den ordinære skolen og spesialskolen skal slåss om å få ha disse elevene på sin skole»

UNITED NATIONS

Educational, Scientific, Cultural Organization

Takk for meg!

Referanser finner dere i disse bøkene:

MARIT UTHUS

Spesialpedagogen i en inkluderende skole

Mot nye mål og ny mening

 GYLDENDAL

Marit Uthus (red.)

ELEVENES PSYKISKE HELSE I SKOLEN

Utdanning til å mestre egne liv

 GYLDENDAL

Anne Berit Emstad (red.)

SAMSKAPT KUNNSKAPSUTVIKLING

Der praksis og forskning møtes
i skole og lærerutdanning

 Universitetsforlaget